

K. W. HUMPHREYS

Kirjastotieteen kehitys kirjastohistorian näkökulmasta*

Humphreys, K. W., Kirjastotieteen kehitys kirjastohistorian näkökulmasta [The development of library science with special reference to library history]. Kirjastotiede ja informatiikka 2 (3): 65—68, 1983.

The article is an abridged translation into Finnish of a paper presented at the meeting of the Standing Committee of the IFLA Section on Library Theory and Research, held in Berlin, GDR, March 29, 1983. The author gives an outline of the ability of library history to explain the present situation. He suggests that this will allow us perhaps to foresee difficulties which may arise in future planning. He also stresses the necessity to introduce or re-introduce into the library school curriculum some elements of a humanistic nature, one of which must be library history.

The author's address: Dr. K. W. Humphreys, 94 Metchley Lane, Harborne, Birmingham, B17 OHS, U.K.

Tasan viisikymmentä vuotta kestäneen kirjastonhoitajan urani aikana olen nähnyt tämän ammatin muuttuvan tavattomasti ja myös kehittyneen edukseen. Kuten monet ikäiseni kollegat olen palanen kävelevää kirjastohistoriaa kunhan vain menneen ajan muistot aineellistuisivat kirjoituksiksi.

Osallistuin ensimmäisen kerran IFLAn kokoukseen vuonna 1961. Tuolloin osanottajat tulivat pääasiassa Euroopasta ja Yhdysvalloista. Tuskinpa heistä kuin kourallinen oli saanut jonkinlaista kirjastoammattillista koulutusta. Heidän tietämyksensä ei kuitenkaan ollut mitenkään vähäinen; se oli rakentunut päivittäisen työn synnyttämistä utilitaristisista tarpeista. Enimmäkseen heitä kiinnostivat suurten tieteellisten ja yleisten kirjastojen ongelmat, ne, joita syntyy kokoelmiin, henkilökunnan asenteisiin ja luutuneisiin menettelytapoihin kätkeytyvästä menneisyyden perinnöstä. Monet olivat oppineita sanan syvimmissä merkityksessä.

Noista ajoista yliopistot, korkeakoulut ja yleiset kirjastot ovat käyneet läpi valtaisan

ja nopean kasvun. Kirjastokouluja on perustettu lähes kaikille maailman kolkille. Niiden opetusohjelmat ovat paisuneet ja niissä on ruvettu korostamaan tutkimusta, jota ei aiemmin pidetty mitenkään tärkeänä. Seurauksena on ollut, että ammatillisesti koulutettujen kirjastonhoitajien määrä kasvaa ja ammattia koskeva kirjallisuus pursuilee runsaana. Opetusohjelmista paljastuu sekä hälyttäviä muutoksia että välttämättömiä laajennuksia. Jotkin oppiaineet kuten paleografia, kirjan historia (inkunaabelit, sidokset ja taidepainotyö mukaan lukien) sekä kirjastohistoria ovat kadonneet lähes kokonaan, toisia aineita on suuresti supistettu kuten on käynyt kirjastokoulutuksen aiempien napojen, luetteloinnin ja luokituksen. Tilalle ovat rynnistäneet automaatio, johtaminen, hallinto ja suunnittelu, audiovisuaaliset aineistot, ns. informaatiotiede ja muut. Opiskelijat ovat samaan aikaan alkaneet vaatia, että opetuksen tulee vastata heidän tulevan urakehityksensä vaatimuksia ja että kaikki oppiaineet, jotka eivät palvele tätä tarkoitusta, tai niiden vähämerkityksinen aines tulisi poistaa opetusohjelmasta.

* Suomentanut Marjatta Okko. Alkuperäiskäsi-kirjoitus on toimituksen arkistossa.

Kirjastoalan opintojen relevanssin vaatimuksiin lienee osaltaan vaikuttanut Unescon ja siten myös IFLAn piirissä kehitysmaiden ongelmiin virinnyt ja yhä lisääntyvä, oikeutettu mielenkiinto. Kun aiempi kirjastonhoitajapolvi kantoi huolta niistä vaikeuksista, joita syntyy suurissa ja erittäin monimutkaisissa organisaatioissa, olikin palattava peruskysymyksiin, niihin, joista on lähdettävä aloitettaessa tyhjästä ilman aiempaa kokemusta ja tavallisesti hyvin niukoin voimavaroin. Miellet keskittyivät pohtimaan kehittymään nousevien yhteiskuntien tarvitsemia kirjastollisia peruskäytäntöjä. Jonkin kehityneen länsimaan kansalliskirjastonhoitajan esiin ottaman erityiskysymyksen herättämällä peitsentaitolla ei tässä tilanteessa ollut sijaa.

Kaikki nämä voimat ovat nähdäkseni tuoneet meidät vaiheeseen, jossa ammattikunnalla on vaarana muuttua vain käytännölliseksi, jopa marroksi. Mahdollisuudet mielikuvituksekkaisiin huimiin hyppyihin eteenpäin ovat vähissä, ellei ammattiin hakeutuille ole tarjona virikkeitä pohtia tulevaisuutta suhteessa nykyisyyteen. Tämä taas on mahdollista vain, jos tuomme tai palautamme opetusohjelmaan joitakin humanistisia elementtejä. Yhden niistä täytyy olla kirjastohistoria, sillä se voi auttaa meitä ymmärtämään nykyisyyttä menneisyyden ehdoilla ja erityisesti siitä on apua tarkasteltaessa kirjastonhoitajuutta kulttuuri- ja yhteiskuntakehityksen voimatekijänä. Selittämällä kaiken hankittavissa olevan evidenssin turvin niitä tapahtumia, jotka johtivat nykytilanteeseen saatamme kyetä ennustamaan tulevaa — optimistisemmin ja jopa luotettavammin.

Otan esiin länsimaisen sivistyksen tapahtumista pari esimerkkiä, jotka saattavat rohkaista alalle hakeutuvia. Muinaisten kirjastonhoitajien intellektuaaliselle edistykselle antama panos — varhaisimmista vaiheista nykyaikaan asti — ovat omiaan kiehtomaan niitä, jotka pyrkivät näkemään ammatissa muutakin kuin joukon tekniikkoja ja menettelytapoja — rutiinia — niitä, jotka hakevat mahdollisuutta vaikuttaa vaikkapa vain vähäsen tuleviin sukupolviin. Eikä tämä ole mitään toiveajattelua!

Aloitan varhaisella esimerkillä. Kahdeksannen vuosisadan lopulla Yorkin katedraalikirjaston kirjastonhoitajana oli Alkuin, jonka Kaarle Suuri kutsui neuvonantajakseen. Monitoimista Alkuinia on syytä pitää kirjan ja kirjastojen kehitystä edistäneen monen innovaation alullepanijana. Karolingisen kir-

joitustyylin kehittäminen on yksi tärkeimmistä, palatsikoulun opetusohjelman kehittäminen ja täsmällisyyttä painottava klassisten tekstien kopiointi ovat karolingisen renessanssin tunnettuja piirteitä. Kuninkaallisesta käsystä tehty kirkkojen ja luostarien omaisuuden luettelointi johti myös kirjainventaareihin, joista luontevasti tuli hakemistoja ja siksi ne ovat kirjaluetteloiden alkioita, embryoluetteloita. Alkuinin seuraava askel oli rohkaista kirjastoja harjoittamaan kaukolainausta. Hänen runomittaan laatimaansa Yorkin kirjaston luetteloa lienee käytetty muiden kokoelmien rakentamisen bibliografisena apuneuvona. Olen toisaalla pyrkinyt osoittamaan, että Alkuinia ehkä olisi pidettävä kirjastonhoidon isänä (1).

Toiseksi esimerkisenä valitsen Tommaso Parentucellin, sittemmin paavi Nicolaus V, joka oli varhaisin kirjastokonsultti. Kun Cosimo di Medici suunnitteli julkisen Pyhän Markuksen kirjaston perustamista Firenzeen, hän pyysi Parentucellia laatimaan hankittaviksi suositeltavien kirjojen luettelon. Tätä valioluetteloa Cosimo käytti lähes sellaisenaan ts. hän hankki lisäksi vain vähän muita kirjoja. Tähän valioluetteluun perustuivat myös Badia Fiesolanan, Pesaron ja Urbinon kirjastojen perushankinnat. Bolognan kokoelman rakenne viittaa siihen, että Parentucellia oli sielläkin käytetty asiantuntijana. Paaviksi tultuaan hän aikoi perustaa Vatikaaniin julkisen kirjaston, mutta varhainen kuolema keskeytti tämän hankkeen toteutumisen. Silti hänen toimintansa kirjastojen sivistyksellisen roolin avartamiseksi ja niiden avaamiseksi suurelle yleisölle edustaa merkittävää panosta humanistisen ajattelun kehityksessä. (2)

Olisi mahdollista laajentaa esimerkkikokoelmaa esittelemällä opiskelijoille Leibnitz, Lessing Wolfenbüttelissä, Wilhelm von Humboldtin työ, Léopold Delisle Bibliothèque Nationale'ssa Pariisissa, Franz Ehrle Vatikaanissa ja Krupskajan vaikutus Neuvosto-Venäjän yleisten kirjastojen kehitykseen. Heidän ja monen muun toiminta on vakiinnuttanut kirjastojen aseman yhteiskunnassa ja nopeuttanut intellektuaalista edistystä. Mekin tarvitsemme muutaman sankarin ja sankarittaren tässä ammatissa.

Kenties tärkein kirjastohistorian ominaispiirre on sen kyky selittää nykytilannetta. Esim. manner-Euroopan kirjastojärjestelmien organisaatio poikkeaa niin perusteellisesti anglosaksisen kirjastonhoitajan kokemuksista, että se näyttäytyy hänelle lähes käsittämättö-

mänä. Sen voikin ymmärtää vain historiasta käsin. — Olkoon Italia esimerkkinä. Miten kummassa joillakin yliopistoilla ei ole lainkaan pääkirjastoa; miten jotkut yliopistonkirjastot ovat valtionkirjastoja; miksi vastuu yliopistojen kirjastoista on jaettu kahden ministeriön kesken? Miksi maassa on nykyisin vain muutama anglosaksis- tai pohjoismaistyyppinen yleinen kirjasto? Miksi Italiassa on monta kansalliskirjastoa, joista kaksi on peräti kansallisia keskuskirjastoja? Kysymyksiä riittää ja vastaukset löytyvät historiasta. [Alkuperäistekstissä esitetty kehityksen ääriiviivat. Ks. myös (3).]

On selvää, että vastaavanlaisia kysymyksiä syntyy eri maissa ja että vertailevalle historialliselle tutkimukselle on paljon tilaa. Ongelmia ovat esim. hajautettujen yliopistonkirjastojen synty, kansalliskirjaston statuksen saavuttaneiden kirjastojen erityisasema, tai kansalliskirjastojen, korkeakoulukirjastojen ja yleisten kirjastojen väliset hallinnolliset suhteet kansallisessa kirjastojärjestelmässä ja niiden syyt. Voimme jäljittää taustaa sellaisten kansalliskirjastojen olemassaololle, jotka samalla ovat yliopistonkirjastoja kuten Praha ja Jerusalem (ja Helsinki, suom. huom.) tai yliopistonkirjastoille, jotka ovat myös yleisiä kirjastoja kuten Aarhus. Jonkin maan kirjastojärjestelmä tai sen osa on saattanut vaikuttaa kehityskulkuihin toisessa maassa. Kiintoisaa olisi selvittää miten Saksan tieteellisiä kirjastoja koskevat suositukset — *Empfehlungen des Wissenschaftsrates* (4) — vaikuttivat Britannian uusien yliopistojen kirjastojen muotoutumiseen. Toisin päin tarkastellessa ilmenee, että Saksan ensimmäisen avokokoelmaperiaatteen mukaan rakennetun Frankfurtin yliopistonkirjaston suunnittelija vietti jonkin aikaa Britannian ensimmäisessä tätä periaatetta soveltavassa yliopistonkirjastossa Birminghamissa. Samantapaiset tekijät vaikuttivat myös Regensburgin keskitetyn kirjaston suunnittelussa. Uusia kirjastoja perustettaessa olisi hyödyksi tietää miten tutkimuskirjastojen yhdistyksen (*Association of Research Libraries*) vaikutti *SCONULin* muotoutumiseen ja miten *SCONUL LIBERiin* ja muihin pysyviin konferensseihin, sillä näiden vuorovaikutussuhteiden ymmärtäminen antaa viitteitä siitä, mitä ideoita on paikallaan seurata ja mitä välttää.

On myös otettava esiin esimerkkejä, jotka valaisevat opiskelijoille tarvetta tutkia uusimman kehityksen historiaa oman maan kirjastojärjestelmän ymmärtämiseksi. Niiden

toimenpiteiden sarja, jotka johtivat *British Libraryn* perustamiseen, yliopistojen kirjastojen ja *BL:n* väliset suhteet ja alueellisten kirjastotoimistojen sijoittuminen nykyorganisaatioon auttavat ymmärtämään nykyisen brittiläisen järjestelmän anomaalisuutta.

Kaikien tämän tietäminen ei tietenkään ole arvo sinänsä eikä se johtaisi mihinkään, ellei siihen sisältyisi myös tulevaisuutta koskevia viitteitä. Meidän ei tule tuntea vain nykyisyyden ja menneisyyden tosiasiat, vaan pohdittavia olivatko tehdyt päätökset ja toimenpiteet kenties virheellisesti arvioituja tai huonosti ajoitettuja. Näin voimme ehkä nähdä ennalta mitä vaikeuksia tulevassa suunnittelussa kohdataan. Vaikka lieneekin totta, että vain aniharvoin opimme menneistä kokemuksista — omista tai muiden — ovat johtavat kirjastonhoitajat vastustaneet, elleivät aina äänekäästi niin kuitenkin julkisesti, joitakin hankkeita, jotka on toteutettu heidän perusteluista vastaväitteistään huolimatta tuloksena *ao. järjestelmän* tai palvelun tosiasiallinen heikkeneminen. Saatamme kyetä palauttamaan käyttöön aiempia ideoita ja korjaamaan syntyneet vauriot.

Kirjoitukseni on suppea ja sen tarkoituksen voin ilmaista vielä lyhyemmin ja hyvin yksinkertaisesti. Mielestäni kirjastoammatti on joutumassa steriiliin tilaan, koska ideat ovat liian tiukasti sidoksissa teknisiin tavoitteisiin. Tämä pätee laajemmaltikin kuin vain kirjastonhoitajuuteen, se pätee sivistyseksemme yleisemminkin tänä materialismin valtakautena. Yksinkertaistajat, matalatasoisen massakulttuurin tuottajat ja mediokraatit ennättävät kaikkialle. Niinpä ehdotan, että harkitsisimme paluuta tarkastelemaan ihmisyyttä kannattavia vaikutuksia menneinä aikoina ja suhteuttamaan nuo vaikutukset sekä nykyisyyteen että tulevaisuuteen. Jos onnistun pyrkimyksessäni virittää keskustelua asiasta, olen tyytyväinen. En ole sanonut mitään uutta — pelkäänpä että hyvin harvat siihen pystyvät — vaan olen toistanut mitä arvovaltaiset edeltäjäni ovat puhuneet.

Jätän pohdittavaksi tämän *Carl Beckerin* ajatuksen: *Historian* arvo ei ole tieteellistä, vaan se on moraalista ominaislaadultaan: vapauttamalla mielet, syventämällä myötätuntoa, vahvistamalla tahtoa se antaa meille välineitä, joilla kontrolloida itseämme, ei yhteiskuntaa; se valmistaa meitä elämään huumanimmin nykyisyydessä ja pikemminkin kohtaamaan kuin ennustamaan tulevaa (5).

Nootit

1. Humphreys, K. W., The early medieval librarian, in *Paläographie 1981. Colloquium des Comité International de Paléographie, München 15.—18. September 1981 Referate*. Hrsg. G. Silagi pp. 59—70, 1982 (Münchener Beiträge, 32).
2. Thompson, J. W., *The medieval library*. Chicago 1939 (repr. New York 1957), pp. 523 ff.
3. Humphreys, K. W., 'University libraries in Italy during the past 100 years', in *University Library History: an international review*. ed. J. Thompson. London, 1980. pp. 250—268.
4. Geschäftsstelle des Wissenschaftsrates, *Empfehlungen des Wissenschaftsrates zum Ausbau der Wissenschaftlichen Einrichtungen. Teil II Wissenschaftliche Bibliotheken*. 1963.
5. Colson, J. C., 'Speculations on the uses of library history'. *Journal of Library History*. 4: 69, 1969.